

Гречкосій Руслан Миколайович

*Кандидат філософських наук, докторант кафедри філософії
Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
(м. Київ, Україна)*

<https://orcid.org/0009-0000-9022-7046>

e-mail: grechkosii_ruslan@ukr.net

**ФІЛОСОФСЬКІ ВИКЛИКИ КУЛЬТУРНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ
ЯК МАРКЕР СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ**

Резюме

У статті культурна глобалізація інтерпретується як багатовимірне філософське явище, що змінює аксіологічні основи сучасної культури. Актуальність теми впливає з необхідності розуміння глобалізації не лише як соціокультурного, а й як етичного та антропологічного виклику. Метою дослідження є аналіз філософських викликів, породжених культурною глобалізацією, та інтерпретація їхнього впливу на логіку та ціннісні основи сучасної культурної політики. На основі праць Ентоні Гідденса, Ульріха Бека, Зигмунта Баумана, Арджуна Аппадурая, Хомі Бхабхи та інших мислителів показано, що глобалізація є не лише соціокультурним процесом, а феноменом, що призводить до глибокої трансформації способу культурного буття. Методологічна база поєднує герменевтичний, порівняльний та аксіологічний підходи, що інтегрують філософію культури, політичну філософію та культурну антропологію. У дослідженні стверджується, що глобалізація виходить за межі процесів інтеграції та функціонує як моральний простір. Культурна політика інтерпретується як практичне втілення філософської рефлексії та маркер гуманістичної зрілості, що розкриває здатність суспільства до діалогу без втрати ідентичності. Український контекст ілюструє відкритість до глобальної комунікації, перетворюючи культурну дипломатію на форму етичного самовираження. Зроблено висновок, що культурна глобалізація діє як критерій сучасної культурної політики, оголошуючи її аксіологічну узгодженість, етичну спрямованість та рівень філософської самосвідомості.

Ключові слова: філософські виклики; культурна глобалізація; філософія культури; культурна політика; ідентичність; культура; soft power.

Вступ

Феномен культурної глобалізації є однією з найглибших трансформацій кінця XX та початку XXI століть. Вона більше не обмежується розширенням економічних чи політичних мереж, а розгортається як переконфігурація цінностей у глобальній культурній сфері. Прискорення інформаційних потоків призвело до безпрецедентного переплетення культурних кодів, яке одночасно збагачує та дестабілізує символічний порядок людського співіснування. У цьому відношенні глобалізація стає не просто соціологічним чи політичним процесом, а філософською проблемою, яка ставить під сумнів самі основи культури як сфери цінностей та сенсотворення.

У сучасному суспільстві культурна політика дедалі більше функціонує як дзеркало цих глобальних зрушень. Саме через механізми культурної політики держави та інституції намагаються подолати напругу між універсальністю та особливістю, відкритістю та захистом, інноваціями та традиціями. Глобальне культурне середовище нав'язує нові парадигми, де спадщина перетворюється на стратегічний ресурс, ідентичність стає об'єктом політичного управління, а культурна дипломатія перетворюється на м'який інструмент впливу. Таким чином, культурна глобалізація постає як вирішальний маркер, що показує ступінь, до якої спільнота здатна зберігати свою автентичність, беручи участь у спільному глобальному діалозі.

Філософія, у свою чергу, стикається із завданням сформулювати аксіологічні та онтологічні виміри цього процесу. Вона повинна інтерпретувати, як глобальний обмін символами впливає на формування сенсу та моральної орієнтації, і як універсальні претензії глобальної культури співіснують із множинністю локальних світів. Такі мислителі, як Ентоні Гідденс, Зигмунт Бауман та Арджун Аппадурай, наголошують, що глобалізація — це не однорідний процес, а поле суперечностей — між різноманітністю та стандартизацією, комунікацією та відчуженням. З цієї точки зору, філософський виклик полягає у збереженні гуманістичної сутності культури в умовах радикальної взаємопов'язаності. Концепція культурної глобалізації вимагає критичної оцінки як нормативний горизонт, що визначає, як суспільства уявляють своє майбутнє. Тому дослідження її філософських викликів є важливим для розуміння логіки сучасної культурної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Філософське осмислення культурної глобалізації розвивалося в межах декількох концептуальних парадигм, в яких окреслюються різні виміри глобального культурного процесу. Ентоні Гідденс визначає глобалізацію як «інтенсифікацію світових соціальних відносин» [1], тоді як Ульріх Бек розглядає її як виникнення

«суспільства ризику» [2], де глобальна комунікація породжує як солідарність, так і вразливість. Культура, з цієї точки зору, виступає як поле, де універсальне та локальне постійно перетинаються. Концепція глобальних «ландшафтів» Арджуна Аппадурая [3] та ідея Хомі Бхабхи [4] про «третій простір» розкривають глобалізацію як процес культурних переговорів, а не домінування. Зигмунт Бауман [5] інтерпретує глобалізацію через метафору «рідкої сучасності», де культурні значення стають плинними та невизначеними, що породжує нові етичні питання. У сфері культурної політики поняття м'якої сили Джозефа Ная [6] підкреслює стратегічну роль культури у формуванні глобального впливу та систем цінностей. Українська авторка Тамара Гундорова [7] запропонувала постколоніальну перспективу, наголошуючи на необхідності культурного самовизначення в умовах глобальної взаємозалежності. Незважаючи на різноманітність підходів, залишається значна прогалина в розумінні філософського виміру культурної глобалізації як діагностичного інструменту сучасної культурної політики. Більшість досліджень трактують глобалізацію описово — як соціокультурний процес. Проте її аксіологічні та онтологічні наслідки залишаються недостатньо дослідженими.

Метою дослідження є аналіз філософських викликів, породжених культурною глобалізацією, та інтерпретація їхнього впливу на логіку та ціннісні основи сучасної культурної політики.

Методи дослідження

Методологічною базою дослідження є поєднання декількох взаємодоповнюючих підходів. Герменевтичний метод дозволяє інтерпретувати культурну глобалізацію як процес генерування та переосмислення значень, у якому глобальні символи набувають нового значення. Порівняльно-аналітичний підхід використовується для співвіднесення різноманітних філософських інтерпретацій — від модерністських (А. Гідденс, У. Бек) до постмодерністських та постколоніальних (З. Бауман, А. Аппадурай, Г. Бхабха). Аксіологічний підхід використовується для аналізу трансформації систем цінностей у контексті культурної глобалізації, виявляючи морально-етичні зрушення, що супроводжують перехід від національних до глобальних культурних рамок. На епістемологічному рівні дослідження базується на принципі міждисциплінарності, інтегруючи філософську антропологію, політичну філософію для дослідження культури як динамічної системи значень, що формуються глобальною комунікацією та владними відносинами.

Результати дослідження

Культурна глобалізація є феноменом, що обумовлює розширення культурного обміну, а також спричиняє глибоку трансформацію людського

буття. Вона змінює процес самоідентифікації, приналежності до певного соціуму. Як зазначає Ентоні Гідденс, «глобалізація є тією причиною, через яку ми можемо сьогодні говорити про світ, у якому зміна стала єдиною константою» [1, р. 24]. Традиційна кореляція між культурою та територією, яка колись була основою колективної ідентичності, замінюється новими формами символічної мобільності. У цьому процесі культура стає динамічним полем. З філософської точки зору, глобалізація кидає виклик політичним, економічним рамкам, а також онтології культури. «Глобалізація скоротила дистанцію між елітами, змінила ключові відносини між виробниками й споживачами, розірвала численні зв'язки між працею та родинним життям, розмила межі між тимчасовими локусами й уявними національними прив'язаностями» [3, р. 9].

Глобальна циркуляція образів, а також наративів породжує моральний релятивізм, у якому всі культурні вираження здаються легітимними, але вони не є стабільними чи константними. Чарльз Тейлор попереджає, що домінування інструментальної раціональності призводить до ерозії «сильних оцінок» — тих моральних горизонтів, які надають сенсу людським діям. «Знати, ким ти є, — означає бути зорієнтованим у моральному просторі, у якому постають питання про добро і зло, про те, що варто робити, а що — ні» [8, р. 28]. Глобалізація посилює цю ерозію, замінюючи живий етичний досвід опосередкованим консенсусом. Отже, одним із центральних завдань сучасної філософії є відновлення виміру відповідальності в рамках глобальної культурної комунікації. «Принцип відповідальності» Ганса Йонаса, спочатку сформульований у контексті технологічної етики, стає актуальним. Як підкреслює Ганс Йонас, людська діяльність у добу технологічної цивілізації набуває глобального характеру, що «вимагає нової етики — етики відповідальності за віддалене майбутнє» [9, с. 44]. У контексті культурної глобалізації ця теза набуває нового змісту: культура стає простором морального вибору, де формуються ціннісні орієнтири глобального співіснування.

Також у глобалізованому світі ідентичність конструюється через принцип діалогу, що розкриває потенціал культури як відкритого герменевтичного простору. Розуміння феномену «злиття горизонтів» стає символічним для культурного стану нашого часу, адже потрібно запобігти перетворенню відкритості на поверхневий еkleктизм, який позбавлений екзистенційної глибини.

Етичний вимір культурної глобалізації вимагає уваги до концепції космополітизму, яка у роботах Кваме Ентоні Аппіа розкривається через ідею того, що глобальне співіснування має бути не одноманітністю, а моральною спільнотою, заснованою на діалозі та повазі. «Люди різні, знає космополіт, і з наших відмінностей можна багато чого навчитися. Оскільки

існує так багато людських можливостей, які варто дослідити, ми не очікуємо і не бажаємо, щоб кожна людина чи кожне суспільство сходилися навколо одного способу життя» [10, с. XV]. Культура в цьому сенсі стає середовищем, за допомогою якого людство вчиться співіснувати з відмінностями. Однак цей ідеал крихкий, оскільки глобалізація також створює ієрархії видимості, надаючи перевагу домінуючим культурам, водночас маргіналізуючи інші. Тому прагнення до етичного космополітизму має бути доповнене політикою культурної рівності.

У цьому ширшому контексті культурна політика постає як сфера, де філософські принципи набувають інституційної форми. Як зазначає Дж. Най, «ресурси м'якої сили часто діють опосередковано, формуючи середовище для політики, і іноді потребують років, щоб дати очікувані результати» [6, р. 75]. Рішення про те, що зберігати, сприяти чи замовчувати, відображають основні припущення щодо людської цінності та призначення. Ступінь, до якої держава чи громада здатна інтегрувати глобальну відкритість з етичною відповідальністю, стає мірилом її культурної зрілості. Хомі Бхабха зазначає, що «гібридність є знаком продуктивності колоніальної влади, її мінливих сил і фіксованостей» [4, р. 112]. Культурна глобалізація функціонує як виклик, так і діагностичний інструмент — маркер, що показує, чи залишається культурна політика заснованою на гуманістичних ідеалах, чи піддається логіці комерціалізації. Завдання філософії сьогодні полягає в тому, щоб сформулювати аксіологію співіснування та виявити потенціал культури як спільної етичної практики, де розуміння, де відповідальність і творчість стають справжніми основами глобального людства. За Ульріхом Беком, «рефлексивна модернізація означає самозіткнення з наслідками суспільства ризику» [2, р. 155]. Ця думка набуває філософського значення в контексті культурної глобалізації, адже сучасна культурна політика змушена не просто адаптуватися до глобальних процесів, а критично осмислювати їхні етичні й гуманітарні наслідки.

Культурна політика в епоху глобалізації функціонує не лише як механізм управління, а й як моральне та філософське твердження про місце людства в процесах інтеграції та трансформації. Глобалізація вимагає «рефлексивної сучасності», в якій інституції повинні навчитися інтерпретувати власні ціннісні передумови. Тому культурне управління стає сферою, де філософія перетворюється на дію. Отже вона набуває роль простора, де питання ідентичності, визнання та відповідальності інституціоналізуються через практику.

Для багатьох суспільств, і особливо для України, культурна політика стала сферою екзистенційного значення. Філософ Чарльз Тейлор зазначав, що виживання культурної ідентичності залежить від здатності спільноти сформулювати свої «сильні оцінки», свої невіддатні для обговорення

моральні основи. Культурна політика України з 2014 року яскраво ілюструє цей принцип, бо саме культура перетворилася на інструмент моральної стійкості, що проявляється у захисті української мови, відродження історичної пам'яті.

Водночас, культурна глобалізація, як стверджує Арджун Аппадурай, створює світ «потоків», а не фіксованих кордонів [3]. Ця умова вимагає нового виду культурної рефлексивності: здатності залишатися відкритим до діалогу, не розчиняючись у мімікрії. Такі філософи, як Кваме Ентоні Аппія та Марта Нуссбаум [11], пропонують космополітизм не як заперечення приналежності, а як моральну практику, що ґрунтується на емпатії та спільній людяності. «Серед страхів, образ та конкурентних проблем, що є ендемічними навіть для добрих суспільств, суспільні емоції, що кореняться в любові — в сильній прихильності до речей, що знаходяться поза нашим контролем, — можуть сприяти відданості спільним цілям та стримувати сили огиди та заздрості» [11, с. 3]. Культурна політика, що розглядається крізь цю призму, стає засобом перетворення універсальних ідеалів на місцевому рівні.

За словами Тамари Гундорової, сучасна українська культурна сфера функціонує в «постколоніальному горизонті», де боротьба за сенс збігається з боротьбою за незалежність. Українська постколоніальна свідомість кінця ХХ ст. «позначена переборенням культурної провінційності та марґінальності» і водночас є «інфікованою емоціями *ressentiment*'у», що виявляються у прагненні до нової культурної ідентичності [7, с. 47]. Ця теза дозволяє трактувати сучасну українську культуру як простір глобальної етичної саморефлексії. Таким чином культурна дипломатія країни, що проявляється і у сфері літератури, і в кінематографі, і в міжнародних фестивалях працює як м'яка сила. Культурна політика в цьому сенсі стає втіленням герменевтичного підходу, внаслідок чого перетворюється на безперервний процес розуміння себе через іншого. Ефективність політики залежить від того, чи залишається це злиття відкритим і чи зберігає культура свою інтерпретаційну життєздатність.

Таким чином глобалізаційний процес оголює внутрішню структуру будь-якої культурної політики: її ієрархію цінностей, її імпліцитний образ людини, її моральні пріоритети. Як зазначав Зигмунт Бауман, глобальний світ характеризується плінністю, де наявна постійна трансформація форм без стабільної сутності. «Стан незавершеності, неповноти й невизначеності сповнений ризику та тривоги; однак і його протилежність не приносить чистої насолоди, адже вона закриває те, що необхідно свободі, щоб залишатися відкритою» [5, р. 62]. На цьому тлі культурна політика стає рідкісною сферою, де все ще може відбуватися пошук сутності, сенсу. В Україні цей пошук набуває як етичного, так і політичного значення. Рішення

підтримувати митців, музеї чи освітні проекти ніколи не буває нейтральним; це твердження про те, що, на думку нації, має витримати, коли все інше нестабільне.

Також роль культурної політики полягає в гуманізації глобалізації, яка проявляється у перетворенні її з технічної неминучості на простір етичного вибору. Культура — це, перш за все, відношення до Іншого, зустріч, яка вимагає відповідальності. У цій перспективі культурна політика є одночасно дзеркалом і мірилом філософської зрілості суспільства. Вона показує, чи сприймається глобалізація пасивно, як домінування, чи активно, як діалог. Майбутнє глобального людства залежатиме саме від здатності культурної політики підтримувати морально-етичні цінності, бути налаштованою на діалог.

Висновки

Культурна глобалізація змінила не лише зовнішню конфігурацію культур, а й внутрішню архітектуру людського сенсу. Розмивання чітких меж між «нашими» та «іншими» культурами перетворило глобальну комунікацію на екзистенційне випробування для людства. З філософської точки зору, глобалізація — це не просто процес розширення впливу одних культур на інші, що призводить до формування уніфікованої культури, а, насамперед, форма трансформації свідомості. Глобальний горизонт не скасовує локального, адже він спонукає до роздумів про етичні умови співіснування різних культурних форм. У цьому сенсі виклики культурної глобалізації є водночас можливостями, що проявляються у необхідності досягнення порозуміння, для діалогу, для виникнення гуманістичного космополітизму.

Культурна політика, що розглядається в такому ракурсі, стає виразником того, як суспільства реагують на ці філософські виклики. Вона перетворює абстрактні цінності на колективні дії, визначаючи, що запам'ятовується, що підтримується, а що стає невидимим. Якість культурної політики відображає моральну зрілість нації: чи ставиться вона до глобалізації як до можливості для творчої зустрічі, чи як до загрози, яку потрібно пасивно пережити. Український досвід демонструє, що навіть посеред війни культурна політика формує потужне підґрунтя для рефлексії та артикуляції загальнолюдських цінностей.

Культурна глобалізація функціонує як маркер культурної політики, виявляючи міру того, як інституції керуються гуманістичними принципами. Майбутнє культурної глобалізації залежатиме від того, чи буде можливість спрямувати політику за межі логіки ефективності до логіки розуміння. Завдання полягає не в тому, щоб протистояти глобалізації, а в тому, щоб гуманізувати її.

Список посилань

1. Giddens A. Runaway World: How Globalisation is Reshaping Our Lives. New York: Routledge, 2000. P. 24-37.
2. Beck U. Risk Society: Towards a New Modernity. London: SAGE Publications, 1992. 260 p.
3. Appadurai A. Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2005. 229 p.
4. Bhabha H. K. The Location of Culture. London; New York: Routledge, 1994. 295 p.
5. Bauman Z. Liquid Modernity. Cambridge: Polity Press, 2000. 232 p.
6. Nye J. S. Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York: Public Affairs, 2004. 208 p.
7. Гундорова Т. Транзитна культура: симптоми постколоніальної травми. Київ: Грані-Т, 2012. 548 с.
8. Taylor C. The Ethics of Authenticity. Cambridge: Harvard University Press, 1992. 154 p.
9. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації. Київ: Лібра, 2001. 400 с.
10. Appiah K. A. Cosmopolitanism: Ethics in a World of Strangers. New York: W. W. Norton, 2006. 196 p.
11. Nussbaum M. C. Political Emotions: Why Love Matters for Justice. Cambridge: Harvard University Press, 2015. 480 p.

References

1. Giddens, A. (2000). Runaway World: How Globalisation is Reshaping Our Lives. New York: Routledge, 24-37.
2. Beck, U. (1992). Risk Society: Towards a New Modernity. London: SAGE Publications.
3. Appadurai, A. (2005). Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization. Minneapolis: University of Minnesota Press.
4. Bhabha, H. K. (1994). The Location of Culture. London & New York: Routledge.
5. Bauman, Z. (2000). Liquid Modernity. Cambridge: Polity Press.
6. Nye, J. S. (2004). Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York: Public Affairs.
7. Hundorova, T. (2012). Tranzytna kultura: symptomy postkolonialnoi travmy. Kyiv: Hrani-T.

8. Taylor, C. (1992). *The Ethics of Authenticity*. Cambridge: Harvard University Press.
9. Jonas, H. (2001). *Pryntsyp vidpovidalnosti: U poshukakh etyky dlia tekhnolohichnoi tsyvilizatsii*. Kyiv: Libra.
10. Appiah, K. A. (2006). *Cosmopolitanism: Ethics in a World of Strangers*. New York: W. W. Norton.
11. Nussbaum, M. C. (2015). *Political Emotions: Why Love Matters for Justice*. Cambridge: Harvard University Press.

Ruslan Grechkosii

Ph.D., Doctoral student of the Department of Philosophy of the Educational and Scientific Institute of Philosophy and Educational Policy

Dragomanov Ukrainian State University (Kyiv, Ukraine)

<https://orcid.org/0009-0000-9022-7046>

e-mail: grechkosii_ruslan@ukr.net

**PHILOSOPHICAL CHALLENGES OF CULTURAL
GLOBALISATION AS A MARKER OF CONTEMPORARY
CULTURAL POLICY**

Abstract

The article interprets cultural globalisation as a multidimensional philosophical phenomenon that changes the axiological foundations of modern culture. The relevance of the topic stems from the need to understand globalisation not only as a socio-cultural, but also as an ethical and anthropological challenge. The research method is the analysis of philosophical challenges generated by cultural globalisation and the interpretation of their impact on the logic and value foundations of modern cultural policy. Based on the works of Anthony Giddens, Ulrich Beck, Zygmunt Bauman, Arjun Appadurai, Homi Bhabhi and other thinkers, it is shown that globalisation is not only a socio-cultural process, but a phenomenon that causes a profound transformation of the way of cultural life. The methodological basis is based on hermeneutic, comparative and axiological approaches that integrate the philosophy of culture, political philosophy and cultural anthropology. The study argues that globalisation goes beyond integration processes and functions as a moral space. Cultural policy is interpreted as a practical embodiment of philosophical reflection and a marker of humanistic maturity, revealing the ability of society to dialogue without losing its identity. The Ukrainian context illustrates openness to global communication, transforming cultural diplomacy into a form of ethical self-belief. It is concluded that cultural globalisation acts as a criterion of modern cultural policy, encompassing its axiological coherence, ethical orientation and philosophical level of self-awareness.

Keywords: philosophical challenges; cultural globalisation; philosophy of culture; cultural policy; identity; culture; soft power.

Стаття надійшла до редакції 23.07.25

© Гречкосій Р. М., 2025